

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Jild 3, Son 12/2

2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 12/2 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич - юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазиранлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали
1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамият.

Тахририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:
scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал:
https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

<i>Axmedov Oybek Saparbaevich</i> ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА СОЛИҚ-БОЖХОНА ТЕРМИНОЛОГИЯСИДА АНТОНИМИЯ ҲОДИСАНИНГ ЎРНИ.....	10-18
<i>Нематова Мафтуна</i> ЛАКУНА И ТИПОЛОГИЯ ЛАКУН	19-24
<i>Hamroyeva Shahlo Mirdjonovna, Matyakubova Noila Shakirjonovna</i> MOSLASHTIRISH JARAYONIDA O'ZBEK VA INGLIZ TILIDAGI SODDA GAPLARNING SINTAKTIK TAHLILI.....	25-32
<i>Jo'rayeva Nilufar Sobirjon qizi</i> "SMILE" VA "TABASSUM" TUSHUNCHALARINING LINGVISTIK IFODASI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA)	33-38
<i>Sidiknazarova Zulfiya Mirsharapovna</i> BADIY TARJIMA TAHLILINING NAZARIY ASOSLARI	39-43
<i>Jumanova Shahnoza Ikromjonovna</i> IJTIMOIY – PSIXOLOGIK MOTIVNI ANGLATISHDA PEYZAJNING O'RNI	44-50
<i>Achilov Oybek Rustamovich</i> ILGAR SURISH VOSITALARINING BADIY ASAR SARLAVHASIDA TASNIFLANISHI VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	51-57
<i>Axmedova Madinabonu Maxmudjonovna</i> XALQ NASRI JANRLARINING O'ZARO MUNOSABATLARI	58-62
<i>Isroilova Manzura Jamolovna</i> FRANSUZ KOMPARATIV FRAZELOGIZMLARINING USLUBIY XUSUSIYATLARI	63-68
<i>Кенжабоев Шокир Абдулхалимович</i> ОСОБОЕ МЕСТО В ИЗУЧЕНИИ И РАЗВИТИИ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В ШКОЛАХ УЗБЕКИСТАНА	69-74
<i>Fayziyev Bahodir Baxshullayevich</i> J. K. ROULINGNING "GARRI POTTER VA AFSONAVIY TOSH" ASARIDAGI TO'QIMA NOMLAR VA REALIYALAR HAMDA ULARNING RUS VA O'ZBEK TILLARIGA TARJIMASI	75-79
<i>Mamatqulova Shoxsanam Isroil qizi</i> OLAMNING O'ZBEK LISONIY TASVIRIDA "FIDOIYLIK" KATEGORIYASI	80-84
<i>Тухтаева Фарида Исматуллаевна</i> ИССЛЕДОВАНИЕ СТЕРЕОТИПОВ РОМАНАХ ПЕРЛ БАК	85-90
<i>Radjabova Dildora Raximovna</i> PIRIMQUL QODIROVNING "YULDUZLI TUNLAR" ASARI INGLIZCHA TARJIMASIDA BOBUR PSIXOLOGIYASI	91-96
<i>Mansurova Shohista Ismailovna</i> BADIY TARJIMANING MAQSADI, VAZIFALARI VA TARJIMA METODLARI	97-102
<i>Ermатов Ixtiyor</i> SIRDARYO VILOYATI TOPONIMLARI.....	103-108

<i>Axmedjanova Farida Djavairovna</i> GRAMMAR INSTRUCTION IN COMMUNICATIVE LANGUAGE TEACHING	109-114
<i>Saitov Suxrob Djumaydillayevich</i> ARTISTIC INTERPRETATION AND RESOLUTION OF HUMAN TRAGEDIES IN THE STORY	115-119
<i>Тўрабоева Ҳакима Усмонжон қизи</i> ФИРДАВСИЙ ДАҲОСИГА МЕҲР	120-124
<i>Toshpo'latova Xusniya Matayusub qizi, Normamatov Farrux Komiljon o'g'li</i> INGLIZ REKLAMA SHIORLARI TARJIMASI JARAYONIDA SHAKL VA MA'NO MUVOFIQLIGI	125-129
<i>Абдуманнонов Хожиақбар Акмалжон угли</i> ОСВЕЩЕНИЕ ФРАЗЕОЛОГИИ В СВЕТЕ НАУЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ (краткий обзор на примере учебных пособий и словарей узбекского языка).....	130-136
<i>Абдуллаева Раъно Хикматовна</i> РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ КОНЦЕПТА «ДРУГ/ДРУЖБА» В РУССКОЙ И УЗБЕКСКОЙ ПОСЛОВИЧНОЙ ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЕ МИРА	137-144
<i>Hamidova Sayyora Nurmatovna</i> TILSHUNOSLIKNI MENTALINGVISTIK BOSQICHIDA KOGNITIV TADQIQOTLAR.....	145-151
<i>Rustamova Dilrabohon</i> ATAMALAR LUG'ATINING UMUMIY VA FARQLI TOMONLARI	152-157
<i>Khazratqulova Ozoda Abduganiyevna</i> EXPRESSION OF THE CONCEPT OF FORGIVENESS IN LEXICOGRAPHIC SOURCES AND ARTISTIC LITERATURE	158-162
<i>Farmonov Nurbek Pulatovich</i> WEB OF SCIENCE MA'LUMOTLAR TIZIMIDAN FOYDALANISH	163-169
<i>Xojjiyeva Oynisa Shabonovna</i> ALISHER NAVOIY ASARLARIDA TURKIY XALQLAR MAQOLLARINING AKS ETISHI	170-176
<i>Norqobilov Sanjar Rahmat ugli</i> COMPARING COMPUTATIONAL LINGUISTICS APPROACHES ACROSS LANGUAGES	177-182
<i>Mamarasulova Iroda Jumanovna, Xojimetov Sa'dulla Jumanazarovich</i> ANGLIYA UYG'ONISH DAVRI ADABIYOTI	183-190
<i>Ho'jamqulov Anvar Jozilovich</i> OMON MUXTOR ROMANLARIDA POETIK USLUB QIRRALARI.....	191-196
12.00.00 - ЮРИДИК ФАНЛАР	
<i>Кутыбаева Елизавета Дуйсенбаевна, Аманязова Света Байниязовна</i> ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ОРГАНОВ ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	197-203
<i>Мирзаабдуллаева Матлуба Рустамовна</i> СУВДАН ФОЙДАЛАНУВЧИ ВА СУВ ИСТЕЪМОЛЧИСИ ТУШУНЧАЛАРИНИНГ ҲУҚУҚИЙ АҲАМИЯТИ ХУСУСИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР	204-209
<i>Toshkanov Nurbek Bahriddinovich</i> BILIMLAR IQTISODIYOTI VA INTELLEKTUAL MULK: TIJORATLASHTIRISHNING BA'ZI HUQUQIY JIHATLARI VA MUAMMOLARI	210-216

Nishonov Abdulloh Ubaydulloh o'g'li
ATOM ENERGIYASINI JOYLASHTIRISHNING XALQARO EKOLOGIK TALABLARI 217-223

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna
OLIY TA'LIM MUASSALARIDA TA'LIM SIFATINI OSHIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI 224-228

Sadullayeva Shahlo Azimbayevna, Parmankulov Farxodjon Nurali o'g'li
TYUTORLAR ISH JARAYONIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI
TATBIQ ETISH METODIKASI 229-233

Pirimova Nargiza Adilovna
SPORT-TAYYORGARLIK MASHG'ULOTLARIDA BALANDLIKKA SAKROVCHI QIZLARNING
O'QUV-MASHG'ULOT JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISH 234-239

Tangirqulov Elmurod Aliyarovich
BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA ATROF-MUHITNI ASRASH ORQALI EKOLOGIK
TARBIYA BERISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING O'ZIGA XOS
XUSUSIYATLARI VA "YASHIL MAKON" MODULLARI 240-244

Xayrov Rasim Zolimxon o'g'li
BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARINING KASBIY-METODIK TAYYORGARLIGINI
TAKOMILLASHTIRISHDA TA'LIM TEXNOLOGIYALARINING QO'LLANILISHI 245-258

Ahmadjonova Odina Anvarjon qizi
ZAMONAVIY TA'LIM MUHITIDA INGLIZ TILI DARSLARIDA STEAM TA'LIM
TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI: STEAM KOMPETENSIYALAR
TUSHUNCHASI 259-265

Valieva Xolida
AJDODLAR MEROSI - INSONIYAT BOYLIGI 266-271

Djumayeva Dildora Isroilovna
BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTRISHNING
PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI 272-277

Davlatova Nilufar Vosiljonovna
TA'LIM-ISHLAB CHIQRISH INTEGRATSIYASINI KUCHAYTIRISHDA ZAMONAVIY TA'LIMNING
O'RNI VA MOLIALASHTIRISH MEXANIZMLARI 278-285

Mamaraimova Zebo Shafotovna
YUQORI SINIF O'QUVCHILARINI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK
TAMOYILLARI 286-290

Turayev Yolqin Sherzod o'g'li
KATTA MAKTABGACHA TA'LIM YOSHDAGI BOLALARDA DALILY ASOSLASH KO'NIKMASINI
SHAKLLANTIRISH YO'LLARI 291-295

Abdurasulova Shoira Kushakovna
BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENTLILIGINI
INTEGRATIV YONDASHUV ASOSIDA RIVOJLANTIRISH 296-305

Sottarov Abduvali Umirqulovich
UMUMIY FIZIKA KURSINI O'QITISHDA NANOTEXNOLOGIYA FAN VA TEXNIKA SOHASI
SIFATIDA 306-310

<i>Xushnazarova Ma'mura Nodirovna</i> VOLONTYORLIK FAOLIYATINIG IJTIMOIIY-PEDAGOGIK MUAMMOLARI	311-315
<i>Xushvaqtov Umar Norqobilovich</i> AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANIB O'QUVCHILARDA IMPERATIV TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHDA KOMPETENSIYANING RO'LI	316-320
<i>Alimqulova Ra'noxon Gulmirzayevna</i> BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARIDA NUTQ MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHGA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR	321-326
<i>No'monxonova Muattarxon Nosirxon qizi</i> BO'LAJAK TILSHUNOSLARDA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARKOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARINING AFZALLIKLARI VA KAMCHILIKLARI	327-331
<i>Xalikov Faroxidin</i> TA'LIM TIZIMIDA TESTOLOGİYADAN FOYDALANISHNING NAZARIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH SAMARADORLIGI	332-339
<i>Abduvaxidov Xusan Abdukulovich</i> OLIY TA'LIM TALABALARIDA INNOVATSION YONDASHUV ORQALI KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH	340-345
<i>Якубова Нафиса Одилжановна</i> ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУССАСАЛАРИДА ЧИЗМАЧИЛИК ДАРСЛАРИДА ТАЛАБАЛАРНИ ИЖОДИЙ-КРЕАТИВ ФИКРЛАШГА ЎРГАТИШ МЕТОДИКАСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	346-354
<i>Karimov Qayum Mamashayevich</i> TALABALARNI KOMPYUTERLI MATEMATIKA TIZIMLARINING GRAFIK IMKONIYATIDAN FOYDALANISH BO'YICHA BILIMINI OSHIRISH	355-360
<i>Yusupova Shoxista Alimjanovna</i> TO'GARAK MASHG'ULOTLARI ORQALI TASVIRIY SAN'AT FANIGA ASOSLANGAN XOLDA O'QUVCHILAR IJODIY QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	361-371
<i>Kasimov Oйбек Омилевич</i> СПОРТДА АХЛОҚИЙ ҚОЙДАЛАР ВА "FAIR PLAY" НОРМАЛАРИНИНГ АҲАМИЯТИ ...	372-378
<i>Abduraxmonov Akbar Abduxamidovich</i> MILLIYLIK VA UMUMINSONIYLIK TAMOIYILLARI UYG'UNLASHUVINING NAZARIY-METODOLOGIK JIHATLARI	379-386
<i>Фазлиддинов Шухрат Фахриддинович</i> ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ЗАНЯТИЯХ ПРИ ИЗУЧЕНИИ КАТЕГОРИИ РОДА ГЛАГОЛА В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВУЗАХ.....	387-394
<i>Jurayev Bobomurod Ramazonali o'g'li</i> TALABALARNING JISMONIY FAOLLIGINI OSHIRISH VA RIVOJLANTIRISH JARAYONINING SAMARADORLIK DARAJASI	395-400
<i>Eshbekova Gulabahor Zafarboyevna</i> МАКТАВГАЧА YOSHDAGI BOLALARNING YOZISH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH MUAMMOLARI	401-406

<i>Khidirova Malakhat Qazakhovna</i> ORGANIZATION AND EVALUATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS BASED ON EUTAGOGICAL APPROACHES	407-413
<i>Fayzullayeva Madina Abdumo'min qizi, Xolbo'tayeva Moxinur Temurboy qizi</i> MENEJMENT SOHASINI O'QITISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH	414-420
<i>Achilov Nuriddin Abdugafforovich</i> AL-HAKIM AT-TERMIZIY TA'LIMOTINING ILMIY TADQIQI	421-426
<i>Norinov Muxammadyunus Usibjonovich</i> JAMIYAT TARAQQIYOTIDA BO'LAJAK MUHANDISLARNING KASBIY KOMPETENSIYALARINI TAKOMILLASHTIRISHNING AHAMIYATI	427-432
<i>Begimqulov Zarif Axmadovich</i> JISMONIY TARBIYA YO'RIQCHISINING IJTIMOYIY-MADANIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA MALAKA OSHIRISH JARAYONINING AHAMIYATI	433-438
<i>Izbosarova Zuxro Anatoliy qizi</i> BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARINING KOMMUNIKATIV KO'NIKALARINI RIVOJLANTIRISH SAMARADORLIGI	439-443
<i>Jumayev Sirojiddin Zafarovich</i> MOLEKULAR BIOLOGIYADAN OQSILLARNING AMINOKISLOTA TARKIBI VA AMINOKISLOTALARNING TASNIFI MAVZUSINI O'QITISHDA MASALA VA MASHQLARDAN FOYDALANISH	444-449
<i>Pulatova Muxabbat Egamberdiyevna</i> BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARIDA INNOVATSION KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	450-457
<i>Yuldashev Mengali Ziyaduloyevich</i> BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARIDA MUSTAQIL ISHLASH KOMPITENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH	458-463

13.00.00-Педагогика фанлари

Xushvaqtov Umar Norqobilovich
Termiz iqtisodiyot va servis
universiteti erkin tadqiqotchisi
e-mail: rustamkhurramov@mail.ru

AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANIB O'QUVCHILARDA IMPERATIV TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHDA KOMPETENSIYANING RO'LI

Annotatsiya. Mazkur maqolada talabalarga algoritmik tillar va dasturlash asoslari fanini o'qitishning umumiy xususiyatlari shu bilan birga dasturlash asoslari ta'limida metodik innovatsiyalarning mazmun-mohiyati haqida fikirlar yuritilgan, algoritmik tillarga oid manbalarning nazariy va amaliy aspektlari atroflicha tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Talabalar, algoritmik tillar, dasturlash asoslari, innovatsiya, fanini o'qitishdagi o'ziga xos xususiyatlari, yangilanish.

Khushvaktov Umar Norkobilovich
Independent researcher of Termiz
University of Economics and Service

THE ROLE OF COMPETENCE IN DEVELOPING IMPERATIVE THINKING IN STUDENTS USING INFORMATION TECHNOLOGIES

Abstract. In this article, the general features of teaching algorithmic languages and the basics of programming to students, as well as the content and essence of methodological innovations in the education of programming basics, are discussed in detail, and the theoretical and practical aspects of resources related to algorithmic languages are thoroughly analyzed.

Key words: Students, algorithmic languages, fundamentals of programming, innovation, peculiarities in science teaching, innovation.

Хушвақтов Умар Норқобилович
Независимый исследователь Термезского
университета экономики и сервиса

РОЛЬ КОМПЕТЕНТНОСТИ В РАЗВИТИИ ИМПЕРАТИВНОГО МЫШЛЕНИЯ У СТУДЕНТОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Аннотация. В данной статье подробно рассмотрены общие особенности преподавания студентам алгоритмических языков и основ программирования, а также содержание и сущность методических новаций в обучении основам программирования, а также теоретические и практические аспекты тщательно анализируются ресурсы, связанные с алгоритмическими языками.

Ключевые слова: Студенты, алгоритмические языки, основы программирования, инновации, особенности преподавания естественных наук, инновации.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V3I12.2Y2023N49>

Kirish. Mamlakatimizning barqaror va samarali ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta'minlashning asosiy tarkibiy qismlaridan biri malakali mutaxassislarini tayyorlashdir. Shu bilan birga, so'nggi yillarda ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatishning ko'plab sohalarida malakali kadrlar, ayniqsa, axborot texnologiyalari sohasidagi mutaxassislar bo'lgan extiyojlar ortib bormoqda. Axborot texnologiyalari sohasidagi OTM bitiruvchilari zamonaviy mehnat bozoriga kuchli qiziqish bildirmoqda, bu so'nggi yillarda ularning ishga joylashish dinamikasini baholanishidan dalolat beradi [1. 18-b].

O'qituvchining kasbiy malakasi muammosiga o'tmishdagi taniqli jamoat arboblari, faylasuflar, tarixchilar, o'qituvchilar tomonidan u yoki bu darajada e'tibor qaratilib, hozirda u taniqli ta'lim nazariyotchilari va amaliyotchilari tomonidan jiddiy o'rganilib, samarali hal etilmoqda.

Ma'lumki, rus tilidagi "kompetentlik", "kompetent" tushunchasi lotin tilidan kelib chiqqan bo'lib, bu erda kompetent, kompetent so'zlari "to'g'ri, qobiliyatli" degan ma'noni anglatadi. Ular XIX asrning 50-yillarida kundalik hayotda va adabiyotda keng qo'llanila boshlandi.

Tahlil va natija. Bu tushunchalarning talqini lug'atlarda ham berilgan. Demak, masalan, "Xorijiy so'zlarning ixcham lug'ati"da (M., 1952) quyidagi ta'rif berilgan: "barakali – bilimli, ma'lum sohada bilimli; bilimi va vakolatiga asoslanib, biror narsa qilish yoki qaror qabul qilish, biror narsani hukm qilish huquqiga ega. S.I.Ozhegovning (M., 1991) "Rus tili lug'ati"da atamaning quyidagi izohini ko'rish mumkin: "kompetent - bilimli, bilimli, har qanday sohada obro'li; kompetentsiyaga ega bo'lish (masalalar, vakolatlar, huquqlar doirasi). Bu ta'riflar, albatta, shubhasizdir. Ammo eng qiziqarli va bizning nuqtai nazarimizga eng yaqin bo'lgan narsa - bu A.P. Evgenieva (Moskva, 1999) tahririyati ostida yozilgan rus tili lug'ati va S.A. Kuznetsov tomonidan tahrirlangan "Rus tilining Buyuk izohli lug'ati" mualliflarining pozitsiyasi. Sankt-Peterburg, 2000), bu erda ta'kidlanganidek, "vakolatli - har qanday sohada asosiy bilimga ega bo'lish; bilimli, salmoqli, obro'li; malakali, malakali" va "kompetentlik - bu kimdir bilimli bo'lgan masalalar sohasi; har qanday muassasa, shaxs yoki ishlar doirasi, kimningdir yurisdiksiyasiga tegishli masalalarning texnik topshiriqlari.

Bu tushunchalar pedagogik ensiklopedik lug'atlarda va pedagogik ensiklopediyalarda uchramaydi. N.A.Shaidenko ta'kidlaganidek, "kompetent" tushunchasi nomidagi kutubxona tezaurusida paydo bo'lgan. K.D.Ushinskiy, ammo, ko'rinishidan, aniq ta'rif etarli emasligi sababli, ushbu bo'limda pedagogik mahorat, pedagogik texnologiya, ba'zi innovatsion pedagogik izlanishlar va boshqalar bilan bog'liq adabiyotlar mavjud. [1, 13-b].

I.A.Zimnyaya ta'limda kompetensiyaga asoslangan yondashuvni rivojlantirishning uch bosqichini belgilaydi.

Professorning ta'kidlashicha, birinchi bosqichning (1960-1970) o'ziga xos xususiyati "kompetentlik" toifasining ilmiy apparatga kiritilishi va "kompetentlik" va "kompetentlik" tushunchalarini farqlash uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishdir. Bu bosqich, deydi I.A.Zimnyaya, til kompetensiyasining har xil turlarini o'rgangan va "kommunikativ kompetensiya" tushunchasini kiritgan D.Ximes nomi bilan bog'liq.

Ikkinchi bosqich (1970-1990), professorning fikricha, til o'rgatish nazariyasi va amaliyotida toifali kompetensiya kompetentlikdan foydalanish, boshqaruv, yetakchilik, menejment va muloqotni o'rgatishda professionallik bilan tavsiflanadi. "Ijtimoiy kompetensiya kompetentliklar" tushunchasi ishlab chiqilmoqda. 1984 yilda J. Ravenning "Zamonaviy

jamiyatdagi kompetensiya” asari Londonda paydo bo’ladi, u bir necha bor shundan beri qayta nashr etilgan. Uning so’nggi nashri 2002 yilda nashr etilgan. Ushbu ish kompetentsiyaning batafsil ta’rifini beradi. Kompetensiya “ko’p sonli komponentlardan iborat bo’lib, ularning ko’plari bir-biridan nisbatan mustaqildir, ba’zi komponentlar kognitiv, boshqalari esa ko’proq emotsionaldir, ... bu komponentlar samarali xulq-atvor komponentlari sifatida bir-birini almashtira oladi”[2, 95-b.]. J.Raven o’z ishida 37 turdagi kompetentsiyalar ro’yxatini taqdim etadi. Muallif kompetensiya nafaqat aqlni, balki samarali xulq-atvorni, qobiliyatlarni va, albatta, ichki motivatsiyani ham o’z ichiga oladi, deb hisoblagan. Ichki motivatsiya shaxsning qadriyatlarini bilan belgilanadi va olimning fikriga ko’ra, kompetentsiyani rivojlantirishda hal qiluvchi rol o’ynaydi. Bu bayon, bizningcha, kompetensiya tushunchasining mazmunini aks ettiradi. J. Raven empirik tarzda aniqladiki, yangi ko’nikmalar, qobiliyatlar va kompetensiya turlarining rivojlanishi hozirgi vaqtda shaxs uchun muhim bo’lgan maqsadlarga qarab sodir bo’ladi.

O’sha davr tadqiqotchilari ham dunyoda, ham Rossiyada 3 dan 37 gacha bo’lgan turlarni ajratib ko’rsatib, nafaqat kompetensiyalarni o’rganishni boshladilar, balki uning shakllanishini ushbu jarayonning yakuniy natijasi sifatida hisobga olgan holda o’qitishni ham qurdilar. Olimlar har xil faoliyat turlari uchun har xil turdagi vakolatlarni aniqlaydilar. Misol uchun, Evropa Kengashi (1990) tilni bilish darajasini rivojlantirishda strategik, ijtimoiy, sotsiallingvistik, lingvistik va o’rganish til ichidagi kompetensiyalarni ajratib turadi. Shuningdek, 1990 yilda Rossiyada birinchi marta N.V.ning kitobi nashr etildi. Kuzmina "O’qituvchi va ishlab chiqarish ustasi shaxsiyatining kasbiyligi". Muallif pedagogik faoliyat misolidan foydalanib, kompetensiyani “shaxsning integral xususiyati” deb hisoblaydi [87, 92-b.]. Biz bu fikrga qo’shilamiz va sinf o’qituvchilarining ICC kontseptsiyasini belgilashda ko’rsatilgan terminologiyaga amal qilamiz, sinf rahbarining ICC integrativ individual-shaxsiy xususiyat ekanligini ta’kidlaymiz.

I.A.Zimnya tomonidan taklif etilgan kompetensiyaga asoslangan yondashuvning rivojlanish bosqichlariga qaytaylik. Professorning ta’kidlashicha, uchinchi bosqich - 1990 yildan boshlab - A.K. Markovaning asarlari paydo bo’lgan paytdan boshlab, mehnat psixologiyasining umumiy kontekstida kasbiy kompetensiya "alohida har tomonlama ko’rib chiqish mavzusiga aylanadi. Aynan mahalliy tadqiqotchilar umumiy kompetensiya muammolarini, xususan, ijtimoiy kompetensiyalarni kompetentliklarni rivojlantirishga katta hissa qo’shganlar. L.M.Mitina, L.A.Petrovskaya asarlarida o’qituvchi kompetensiyasining ijtimoiy-psixologik (konfliktologiya) va kommunikativ jihatlari o’rganilgan. L.M.Mitina “Pedagogik kompetensiyaga bilim, ko’nikma, ko’nikma, shuningdek, ularni faoliyatda, muloqotda, shaxsni rivojlantirishda (o’z-o’zini rivojlantirish) amalga oshirish usullari va usullari kiradi”[3, 46-b.]. Shunday qilib, kompetentsiyaning murakkab integrativ xususiyatini yana bir bor ta’kidlaydi. Shu bilan birga, muallif pedagogik kompetentsiyaning ikkita quyi tuzilmasini belgilaydi: faoliyatga asoslangan va kommunikativ. 1996 yilda Berlinda Evropa Kengashi dasturi bo’yicha simpoziumda ta’limni isloh qilish uchun talabalar muvaffaqiyatli ishlashlari uchun ham, keyingi oliy ma’lumot olishlari uchun ham ega bo’lishi kerak bo’lgan asosiy kompetensiyalarni aniqlash juda muhim degan savol ko’tarildi. V.Xutmaxer o’zining “Yevropa uchun asosiy kompetensiyalar” ma’ruzasida “... kompetentlik tushunchasi ko’nikma, malaka, qobiliyat, o’zlashtirish kabi bir qator tushunchalar tarkibiga kiradi, lekin mazmun jihatidan hali aniqlanmagan.”. V.S.Lednev, N.D.Nikandrov, M.V.Ryjakovlar tomonidan 2002

yilda Moskvada nashr etilgan “Umumiy ta’lim tizimida davlat ta’lim standartlari: nazariya va amaliyot” asari mualliflarining fikricha, kompetensiya tushunchasi o’rniga kompetentlik tushunchasi ham qo’llanilishi kerak. bilim, ko’nikma, egalik va boshqalar [2, 23-b].

Hisoblash texnikasining paydo bo’lishi va faol qo’llanilishi bilan fikrlashni axborotni qayta ishlash tizimi sifatida tushunishga kibernetik yoki axborot yondashuvi paydo bo’ldi. Ushbu yondashuv mazmunida o’quvchi axborot tizimi sifatida,

“turli xil algoritmlar va strategiyalardan foydalangan holda kiruvchi sensorli ma’lumotlarni umumlashtirish va talqin qilishga, xotirada saqlangan ma’lumotlarni izohlash va tiklashga doimo intiladigan axborotning faol o’zgartiruvchisi” sifatida qaraladi [3, 116-bet]. Axborot yondashuviga asoslanib, miyaning funktsiyasi sifatida fikrlash “tabiiy uzluksiz axborot jarayoni bo’lib hisoblanadi. Shu sababli fikrlashning mohiyatini aniqlashni birinchi navbatda xotiraning tuzilishi va tabiatidan izlash kerak” [2, 76-bet]. Axborot yondashuviga asoslanib, “fikrlash nazariyasining asosiy qoidalarini shakllantirishga” harakat qiladi va fikrlashning axborot modeliga ko’ra, fikr – xotiradagi tasvir; fikrlash jarayoni – tasvirlar zanjirini qurish; fikrlash – mazkur zanjirlarni qurish usuli [4]. Zanjirlar xotiraning bitta sohasidan, yoki bir nechta sohalarning tasvirlaridan, ularni turli birikmalarda tuzgan holda har xil usulda (1-rasm) tuzilishi mumkin” [4, 12-bet].

Mazkur model kesimida assotsiativ, intuitiv fikrlash – faqat pastki, hissiy darajadagi tasvirlardan zanjirlar qurish bo’lib hisoblanadi. Yuqori darajalardan qanchalik ko’p tasvirlar jalb qilinsa, algoritmik fikrlashning rivojlanish darajasi shunchalik yuqori bo’ladi. Fikrlashni rivojlantirish jarayoni, xotirani rivojlantirish jarayoni kabi, “oddiydan murakkabga, murakkabdan yanada murakkabroqqa amalga oshiriladi, ya’ni xotira sohalari asta-sekin to’ldirilib boradi” .

Donald Edvard Knut o’zining “Algoritmik fikrlash va matematik fikrlash” maqolasida dasturchilar va matematiklarning fikrlash xususiyatlarini muhokama qilib shunday xulosaga keldiki, kasbiy faoliyat fikrlash uslubida iz qoldiradi va algoritmik fikrlashni dasturchilarning odatiy fikrlash jarayoni, deb hisoblaydi. Bu orqali u rasmiy ijrochilar uchun algoritmlar va dasturlarni yozish uchun fikrlashning o’ziga xos xususiyatlarini belgilab, uning rasmiyligi va tuzilmaligini ko’rsatadi [7, 4-bet]. S. Peypert “bola ma’lum bir muammoni hal qilish uchun eng mos keladigan kognitiv fikrlash uslubini tanlash qobiliyatini rivojlantiradi” deb ta’kidlaydi [1].

Algoritmik madaniyatni shakllantirish sharoitlariga bag’ishlangan maqolada fikrlashning algoritmik uslubini “algoritm yaratish qobiliyatini nazarda tutadi” deb ko’rsatilgan [3, 84-bet]. Algoritmik fikrlashning ta’rifiga aniqlik kiritilib, algoritmlarni loyihalash uchun “muammoni yaxlit ko’rishga, uni katta bloklarda yechishga, keyinchalik tafsilotlarni kiritishga va yakuniy natijani olish jarayonini til shakllarida ongli mustahkamlashga yordam beradigan fikrlash sxemalarining mavjudligi zarur” deb ta’kidlanadi [4, 32-bet].

Algoritmik fikrlashning mohiyatining yana bir komponentini – “masalani yechishning har bir blokini tahlil qila olish va uni optimallashtirish yo’llarini taklif qilish qobiliyati”ni ajratib ko’rsatadi [7, 10-bet]. Xuddi shu nuqtai nazarga amal qilinib, algoritmik fikrlashni “muayyan masalaning yechimini tanlashda harakatlarning eng yaxshi ketma-ketligini aniqlashda namoyon bo’ladigan intellektual qobiliyat” deb ta’riflagan [6, 9-bet]. Algoritmik fikrlashning mavjudligi insonning “yangi, original, o’ziga xos bir narsa yaratish” qobiliyatini belgilanadi [4, 1-bet]. Algoritmik fikrlashni “masalani yechishga qaratilgan, pirovardida algoritm yaratiladigan fikrlash usullari majmui” deb ham ta’riflangan.

Xulosa. Shu nuqtai nazardan, bizning e'tiborimiz 2001 yilda Rossiyada "Umumiy ta'lim mazmunini modernizatsiya qilish strategiyasi" ni ishlab chiquvchilar tomonidan berilgan kompetensiya ta'rifiga qaratildi. Mualliflar kompetensiya tushunchasining imkoniyatlarini ta'kidlab, u bilim, ko'nikma yoki mahorat tushunchasidan kengroq bo'lib, "nafaqat kognitiv va operatsion-texnologik komponentlarni, balki motivatsion, axloqiy, ijtimoiy va xulq-atvorni ham o'z ichiga oladi[4, 14-bet]. I.A.Zimnyaya ham "kompetentlik har doim kompetensiyaning haqiqiy namoyon bo'lishi" ekanligini ta'kidlaganida ta'kidlaydi. Professor kompetensiyani "insonning bilimga asoslangan, intellektual va shaxsan aniqlangan ijtimoiy va kasbiy hayotiy faoliyati" deb tushunadi[1, 45-b.]. N. Xomskiy, V. Xutmacherning tushuntirishicha, kompetensiyalardan foydalanish, so'zlovchining o'zi, shaxsning tajribasi bilan bog'liq bo'lib, shaxsiy komponentlar, jumladan, motivatsiya, sifatli, motivatsion-irodaviy va boshqa shaxsiyat bilan to'ldirilgan. xususiyatlari. Belgilangan bayonotlarga qo'shilmaslik va ularni sinf o'qituvchilarining ICC tushunchasi va mohiyatini shakllantirishda hisobga olmaslik mumkin emas edi.

O'quvchilarda imperativ algoritmik tafakkurni rivojlantirish uchun keltiriladigan metodika asosan algoritmik jamiyatning tushuncha ish bajarish va kodni tuzishni organizatsiyalashga asoslanadi. Bu metodika o'quvchilarga algoritmik fikrlarni rivojlantirish, algoritmik jamiyatni tuzish va uni implementatsiya qilish bo'yicha o'qish, tushuncha ishlarni amalga oshirish va testlashni o'rganishni omadli bajarishni maqsad qiladi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Югфельд И. А. Подготовка будущих учителей к использованию игровых технологий в процессе изучения психолого-педагогических дисциплин //URL: <https://www.dissercat.com/content/podgotovka-budushchikhuchitelei-k-ispolzovaniyu-igrovykh-tekhnologii-v-protssesse-izucheniya> Zagatskaya TS. – 2007. – С. 13.
2. Орлов С. А. Технологии разработки программного обеспечения //СПб.: Питер. – 2002. – Т. 464. – С. 21.
3. Макконнелл С. Профессиональная разработка программного обеспечения //СПб.: Символ-Плюс. – 2006. – С. 82.
4. Лафоре Р. Объектно-ориентированное программирование в C++:[пер. с англ.]. – Издательский дом" Питер", 2013. – С. 6.
5. Sancho P., Fuentes-Fernández R., Fernández-Manjón B. NUCLEO: Adaptive computer supported collaborative learning in a role game based scenario //2008 Eighth IEEE International Conference on Advanced Learning Technologies. – IEEE, 2008. – С. 671-675.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 12/2 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).